

BÖLÜM III

YENİLEBİLİR MADDE¹³⁰

Çöplerin, aletlerin, elektriğin ve ateşin siyasetle ilgili olduğunu söylemek ya da bu tür şeylerin siyasi paydaş olarak nitelendirilmese de insan eyleminin ortamını oluşturduklarını ya da buna araç veya engel olarak hizmet ettiklerini söylemekte tartışılacak bir şey yoktur. Ancak bağlam, araç ve kısıtlama kategorileri, insandışı bedenlerin sahip olduğu tüm güçleri kapsar mı? Bu bölümde bu bedenlerin bir alt kümesine, yani yiyebileceğiniz türden olanlara odaklanacağım. Yiyecekleri, diğer bir karmaşık beden (bir kişinin “kendi” bedeni) yanında ve içinde yarışan kavramsal bedenler olarak ele alacağım. Bağlam, araç ve kısıtlama (ya da arka plan, kaynak ve sınır) rollerine, eyleyen rolünü de ekleyeceğim. Gıda, niyet oluşturan, ahlaka itaat ed(emey)en, dil kullanan, düşünümsellik kullanan ve kültür oluşturan insanların içinde ve yanında bir eyleyen olarak ve göze çarpan, kamusal etkilerin bir tetikleyicisi-üreticisi olarak tezahür edecektir. Bu insan ve insandışı bedenlerin oluşturduğu öbekleşmeye “Amerikan tüketimi” diyebilir ve etkilerinden birini “obezite krizi” olarak adlandırabiliriz.

Gıdanın bu öbekleşmenin bir katılımcısı olduğuna dair iddiamın iki ucu var. Birincisi, diyetle alınan yağın insan ruh hâli ve bilişsel eğilimleri üzerindeki etkilerine (sadece vücudun ebadı veya hacmi üzerindeki etkilerine değil) ilişkin bilimsel çalışmalardan destek almaya çalışıyor. İkincisi ise diyetin ahlaki ve siyasi etkinliğine dair on dokuzuncu yüzyılda yapılan güçlü tartışmaları yeniden gözden geçirmekte. Burada Friedrich Nietzsche ve Henry David Thoreau'nun çalışmalarından motiflere odaklanacağım, buna göre yemek yemek insan ve insandışı materyaller arasında bir dizi karşılıklı dönüşüm oluşturmaktadır. Çalışmamı, yenilebilir maddeye

karşı artan bir uyanıklığın, “homojen, organize olmamış ve durgun madde” olarak madde ile rekabet hâlinde olan bir yaşamsal materyalizm kuramına nasıl katkıda bulunabileceğine dair bazı düşüncelerle sonlandıracağım.¹³¹

YAĞIN ETKİNLİĞİ

1917 yılında İngiliz fizyolog W. M. Bayliss, “herkesin gereksiz gıda tüketiminden kaçınmayı içtenlikle arzuladığının kabul edilebileceğini” yazmıştır.¹³² Bu varsayım gelişmiş dünyanın pek çok yerinde artık geçerli değil gibi görünüyor. Örneğin yakın tarihli bir Roper Raporu’nda, ankete katılan Amerikalıların %70’i “hemen hemen ne isterlerse” yediklerini söylemiştir ki bu da ortalama bir günde elli iki çay kaşığı şeker ve mısır tatlandırıcısı,¹³³ yarım kilodan fazla et¹³⁴ ve yarım kilo tereyağı ve sıvı yağ¹³⁵ anlamına gelmektedir. Genel olarak Amerikalıların istediği, 1950’ye kıyasla günde beş yüz ila sekiz yüz kalori daha fazla yemektir.¹³⁶

Bu, Amerikalıların bedenlerinin neden her zamankinden daha büyük ve daha ağır olduğunu açıklar. Burada Michel Foucault’nun gıdanın “üretici gücü” olarak adlandırdığı şeyin sıradan bir örneğine rastlıyoruz: Yutulduğu zaman yani gıda, onu ağza yerleştiren elle, bağırsakların, pankreasın, böbreklerin metabolik ajanlarıyla (eyleyicileriyle), fiziksel egzersizin kültürel pratikleriyle ve benzerleriyle birlikte hareket ettiğinde yeni insan dokusu üretebilir. Bazı yiyecekler, örneğin patates cipsi söz konusu olduğunda elin eylemlerini yalnızca biraz ya da yarı kasıtlı olarak görmek uygun görünmektedir çünkü cipsin kendisi el emeğini çağırılmakta ya da kışkırtılmakta ve körüklemektedir. Cips yemek, ben’in en belirleyici operatör olmak zorunda olmadığı bir öbikleşmeye girmektir. Cips, Roper anketinde örtük olarak yer alan, insanların “istedikleri” şeyin tamamen kendi yaptıkları kişisel bir tercih olduğu fikrine meydan okuyor.

Yiyeceklerin insanları daha iri yapabileceği o kadar sıradan ve açık bir gerçektir ki bunu insandışı bir eyleyicinin işbaşında

olduğu bir örnek olarak algılamak zordur. Yiyeceklerimizdeki yağların şimdiye kadar bilinmeyen güçlerini, özellikle de niceliksel olduğu kadar niteliksel bir fark yaratma kabiliyetlerini öğrendiğimizde durum belki biraz daha güçlü hâle gelir. Yakın zamanda yapılan birkaç çalışma, yağın (patates cipslerindeki yağ değil, bazı yabancı balıklarda yaygın olan Omega-3 yağ asitleri) mahkûmları şiddet eylemlerine daha az eğilimli, dikkatsiz okul çocuklarını daha iyi odaklanabilir ve bipolar kişileri daha az depresif hâle getirebileceğini göstermektedir. Yaygın olarak atıfta bulunulan 2002 tarihli “çift kör, plasebo kontrollü, 231 genç yetişkin mahkûm üzerinde besin takviyelerinin rastgellenmiş denemesi, takviye öncesi ve sırasında disiplin suçlarının karşılaştırılması,” Omega-3 yağ asitleri verilen İngiliz mahkûmlar arasında suçlarda %35 azalma olduğunu göstermektedir.¹³⁷ “Öğrenme, davranış ve psikososyal uyum güçlükleri” olan çocuklarda yağ asitleri ile diyet takviyesine ilişkin benzer şekilde tasarlanmış bir çalışmada, okuma, heceleme ve davranışta “önemli iyileşme” bulunmuştur.¹³⁸ Bir nöropsikofarmakoloji dergisi, kronik şizofreni hastası otuz yaşındaki hamile bir kadının açık bir Omega-3 takviyesi denemesine yanıt olarak “şizofreninin hem pozitif hem de negatif semptomlarında dramatik bir iyileşme” gösterdiğini bildirmektedir.¹³⁹ “Majör depresyonun yıllık yaygınlığında ülkeler arasında görülen 60 katlık farklılık, ulusal balık tüketimiyle güçlü bir şekilde ters orantılıdır. (...) Bipolar afektif bozukluk için, (...) yaygınlık oranları, Tayvan’da %0,04 (kişi başına 37 kg) ve Almanya’da %6,5 (kişi başına 12,5 kg) ile, kişi başına yaklaşık 34 kg yıllık balık alım eşiğinin altında hızla yükselmektedir.” (2000 yılında Amerikalılar kişi başına yaklaşık 6,8 kg tüketiyordu).¹⁴⁰ Diğer yağların olumsuz bilişsel etkileri olduğu görülmektedir: “Orta yaşlı farelerin” diyetindeki yüksek seviyedeki hidrojene yağlar hafızayı köreltmekte ve “beyinde enflamatuar maddelerin üretimine” yol açmaktadır.¹⁴¹

Bu gibi sonuçlar her zaman daha fazla araştırmaya ve çeşitli yorumlara tâbidir ancak belirli lipidlerin belirli insan ruh hâllerini veya duygusal durumları desteklediği fikrine destek sağlarlar. Bu etkililik,